Inhoudsopgave

1	**Inleiding** *Wytske van der Wagen, Jan-Jaap Oerlemans & Marleen Weulen Kranenbarg*		**13**
1.1	Cybercriminaliteit als nieuw terrein voor de criminologie		13
1.2	Wat is cybercriminaliteit?		14
1.3	Doelstelling van het boek		17
1.4	Opbouw van het boek		18
2	**Cybercriminaliteit in criminologisch perspectief** *Wytske van der Wagen, Jan-Jaap Oerlemans & Marleen Weulen Kranenbarg*		**21**
2.1	Inleiding		21
2.2	Cybercriminaliteit in historisch perspectief		21
	2.2.1	De periode 1970-1990	22
	2.2.2	De periode 1990-2000	25
	2.2.3	De periode van 2000-2010	25
	2.2.4	De periode van 2010-2020	28
2.3	Cybercriminaliteit in theoretisch perspectief: de 'oude wijn, nieuwe zakken'-discussie		29
	2.3.1	Het wegvallen van barrières van tijd en ruimte	30
	2.3.2	Automatisering en amplificatie	30
	2.3.3	Innovatie en transformatie	31
	2.3.4	Sociale en commerciële interconnectiviteit	32
	2.3.5	Anonimiteit en plasticiteit van de identiteit	33
	2.3.6	Virtualisering en hybridisering	34
2.4	Cybercriminaliteit in methodologisch perspectief		35
	2.4.1	Personen – wat ze zeggen	35
	2.4.2	Personen – wat ze doen	39
	2.4.3	Documenten en registratiedata	43
	2.4.4	Algemene trends en ontwikkelingen in cybercriminologisch onderzoek	48
2.5	Tot besluit		50
2.6	Discussievragen		51

2.7	Kernbegrippen		51
	Bijlage: Tijdlijn historische ontwikkeling cybercriminaliteit		53
3	**Verschijningsvormen van cybercriminaliteit**		**55**
	Jan-Jaap Oerlemans & Wytske van der Wagen		
3.1	Inleiding		55
3.2	Cybercriminaliteit in enge zin		55
	3.2.1	Hacken	56
	3.2.1.1	Computervredebreuk ('hacken')	56
	3.2.1.2	Ethisch hacken	59
	3.2.2	Malware	61
	3.2.2.1	Ransomware	62
	3.2.2.2	Banking malware	66
	3.2.3	Botnets	67
	3.2.4	Ddos-aanvallen	70
3.3	Gedigitaliseerde criminaliteit		73
	3.3.1	Internetoplichting	73
	3.3.2	Online drugshandel	76
	3.3.3	Witwassen en virtuele valuta	79
	3.3.4	Online zedendelicten	83
	3.3.4.1	Kinderpornografie	84
	3.3.4.2	Sexting	87
	3.3.4.3	Grooming	88
	3.3.4.4	Sextortion	91
	3.3.4.5	Wraakporno	93
3.4	Toekomstige ontwikkelingen		94
3.5	Tot besluit		96
3.6	Discussievragen		96
3.7	Kernbegrippen		97
	Bijlage: Overzicht delicten		98
4	**Daderschap van cybercriminaliteit**		**107**
	Wytske van der Wagen & Marleen Weulen Kranenbarg		
4.1	Inleiding		107
4.2	Omvang en ontwikkeling daderschap		108
	4.2.1	Omvang daderschap cyber- en gedigitaliseerde criminaliteit in Nederland	108
	4.2.2	Ontwikkeling en verplaatsing van daderschap naar de online wereld	110
4.3	Dadertypologieën van cybercriminaliteit in enge zin		111

4.4	Achtergrondkenmerken van daders van cybercriminaliteit in enge zin		116
	4.4.1	Sociaal-demografische kenmerken	116
	4.4.2	Opleiding, werk en vrijetijdsbesteding	118
	4.4.3	Sociaal netwerk (offline en online)	121
	4.4.4	Psychologische kenmerken en persoonlijkheid	122
4.5	Motieven		124
4.6	Contextuele factoren die een rol spelen bij delictgedrag		127
	4.6.1	Gezinscontext	127
	4.6.2	Schoolcontext	128
	4.6.3	Sociale context (offline en online)	132
	4.6.4	Juridische context	133
	4.6.5	Digitale context	134
4.7	Tot besluit		136
4.8	Discussievragen		136
4.9	Kernbegrippen		137
5	**Slachtofferschap van cyber- en gedigitaliseerde criminaliteit**		**139**
	Take Sipma, Rik Beerthuizen & André van der Laan		
5.1	Inleiding		139
5.2	Omvang en ontwikkeling van slachtofferschap cyber- en gedigitaliseerde criminaliteit		140
	5.2.1	Slachtofferschap cyber- en gedigitaliseerde criminaliteit onder burgers	140
	5.2.2	Slachtofferschap cybercriminaliteit onder bedrijven en overheidsinstanties	148
5.3	Risico- en beschermende factoren van slachtofferschap cyber- en gedigitaliseerde criminaliteit		149
	5.3.1	Internetgebruik	150
	5.3.2	Beschermingsmaatregelen	151
	5.3.3	Persoonlijkheidskenmerken	152
	5.3.4	Sociaal-demografische kenmerken	154
5.4	Reacties op en gevolgen van slachtofferschap cyber- en gedigitaliseerde criminaliteit		155
	5.4.1	Aangiftebereidheid	155
	5.4.2	Financiële en emotionele gevolgen	155
	5.4.3	Verandering in online activiteiten	158
5.5	Maatregelen omtrent slachtofferschap van cyber- en gedigitaliseerde criminaliteit		159
5.6	Tot besluit		161

5.7	Discussievragen		162
5.8	Kernbegrippen		163
6	**Criminologische theorieën en cybercriminaliteit**		**165**
	Marleen Weulen Kranenbarg & Wytske van der Wagen		
6.1	Inleiding		165
6.2	Klassieke criminologische theorieën en hun verklaringskracht in cyberspace		166
	6.2.1	De routine-activiteitentheorie	166
	6.2.2	De sociale-controletheorie	170
	6.2.3	De sociale leertheorie	172
	6.2.4	Neutralisatietechnieken	174
	6.2.5	De strain-theorie	176
	6.2.6	De labelling-theorie	178
6.3	Criminologische theorieën en georganiseerde cybercriminaliteit		179
6.4	Cybercriminologische concepten en benaderingen		182
	6.4.1	Online disinhibition	183
	6.4.2	Digital drift	186
	6.4.3	De affordance-theorie	187
	6.4.4	Cyborg crime en de actor-netwerktheorie	189
6.5	Tot besluit		191
6.6	Discussievragen		192
6.7	Kernbegrippen		193
7	**Cybercriminaliteit en opsporing**		**195**
	Jan-Jaap Oerlemans		
7.1	Inleiding		195
7.2	Het opsporingsonderzoek en de normering van opsporingsmethoden		196
	7.2.1	De organisatie van opsporing naar cybercriminaliteit in Nederland	196
	7.2.2	De politie	197
	7.2.3	Openbaar Ministerie	197
	7.2.4	Rechterlijke macht	198
	7.2.5	De IRT-affaire	198
	7.2.6	Stelsel van normering van bijzondere opsporingsbevoegdheden	200
7.3	Het IP-adres als digitaal spoor		203
	7.3.1	Het opsporingsproces bij een IP-adres als spoor	204

	7.3.2	Het vorderen van gegevens	206
	7.3.3	Inbeslagname en onderzoek op gegevensdragers	206
	7.3.4	Regels voor de doorzoeking en inbeslagname van gegevensdragers	209
	7.3.5	De netwerkzoeking	211
	7.3.6	Online doorzoeking	212
7.4	Opsporingsmethoden en de uitdaging van anonimiteit		213
	7.4.1	Proxy- en VPN-diensten	213
	7.4.2	Tor	215
	7.4.3	Openbronnenonderzoek	216
	7.4.4	Undercover bevoegdheden	218
7.5	Opsporingsmethoden en de uitdaging van versleuteling		226
	7.5.1	Versleuteling in opslag	227
	7.5.2	Versleuteling in transport	229
	7.5.3	De hackbevoegdheid	230
7.6	Jurisdictie en grensoverschrijdende digitale opsporing		233
	7.6.1	Wetgevende jurisdictie	233
	7.6.2	Handhavingsjurisdictie	234
	7.6.3	Unilaterale digitale opsporing	235
	7.6.4	Toekomstige ontwikkelingen van grensoverschrijdende digitale opsporing	240
7.7	Verstoring van cybercriminaliteit		241
7.8	Tot besluit		244
7.9	Discussievragen		245
7.10	Kernbegrippen		246
	Bijlage: Dwangmiddelen en bijzondere opsporingsbevoegdheden		247
8	**Interventies voor cyberdaders**		**259**
	Elina van 't Zand, Sifra Matthijsse, Tamar Fischer & Wytske van der Wagen		
8.1	Inleiding		259
8.2	Perspectieven op interventies		260
	8.2.1	Drie benaderingen	260
	8.2.2	Toepasbaarheid van de benaderingen op cyberdaders	261
8.3	De rationele-keuzebenadering		262
	8.3.1	Afschrikking en situationele criminaliteitspreventie	262

8.3.2 Reactieve interventies die aansluiten bij de rationele-keuzebenadering 265
8.3.3 Preventieve interventies die aansluiten bij de rationele-keuzebenadering 267
8.4 De What Works-benadering 270
8.4.1 What Works en aangrijpingspunten voor behandeling 270
8.4.2 Interventies die aansluiten bij de What Works-benadering 272
8.5 De desistance-benadering 276
8.5.1 Perspectief op stoppen 276
8.5.2 Interventies die aansluiten bij de desistance-benadering 278
8.6 Tot besluit 284
8.7 Discussievragen 285
8.8 Kernbegrippen 286

Literatuur **289**

Jurisprudentieregister **333**

Trefwoordenregister **337**

Over de auteurs **347**